

4. Каптурова Е. С. Педагогические условия формирования иноязычной аудитивной компетенции будущих лингвистов в вузе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Е. С. Каптурова. – Орел, 2013. – 240 с.
5. Карстен Т. Обеспечивая взаимопонимание. Как не допустить, чтобы коммуникационные разногласия привели к авиационным происшествиям / Т. Карстен // Аэронавигация. – 2009. – № 2–3 (5–6). – С. 18–21.
6. Малушко Е. Ю. Методика формирования иноязычной профильной аудитивной компетенции магистрантов лингвистики (на основе инфокоммуникационной технологии подкастов, английский язык): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Е. Ю. Малушко. – Волгоград, 2013. – 25 с.
7. Рекомендации по программам обучения авиационному английскому языку: Циркуляр ИКАО 323-AN/185. – Канада, Монреаль: ИКАО, 2010. – 80 с.
8. Словник термінів міжкультурної комунікації: 705 термінів [Електронний ресурс] / Ф.С.Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 205 с.– Режим доступу: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/slovyuk>
9. Цыбанёва В.А. Модульное обучение иноязычной аудитивной компетенции студентов-лингвистов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / В. А. Цыбанева. – Пятигорск, 2009. – 185 с.

Царева Л. В. Проблемы, связанные с процессом восприятия профессионально-ориентированной общения будущих авиационных специалистов.

Аннотация

В статье проанализированы проблемы, связанные с процессом восприятия профессиональноориентированного общения будущими авиационными специалистами, что реализуется с помощью таких механизмов, как антиципация, восприятие речевого потока, память, воображение, логическое мышление. Особое значение мы придаем механизму осмысления услышанного материала, механизму слуховой памяти, механизму прогнозирования.

Ключевые слова: *вербальная коммуникация, восприятие, устная речь, реципиент, аудирование, авиационный специалист.*

Tsarova. L. V. The issues connected with the process of perception of professionally oriented communication of aviation specialists.

Summary

The object of the study is the professionally oriented English. The background of the article is determined by the fact that an appropriate level of Aviation English will be a guarantee of reliability of the specialists of aircraft and air ways service. The main aim of the article is to outline the problems, connected with the process of perception of professionally oriented communication by future aviation specialists. The subject of the study is professionally oriented verbal communication in Aviation English, which proficiency is defined as ICAO Operational Level 4. Attention is drawn primarily to the Aviation English as an effective means of verbal communication, and a form of social interaction of communicative partners. In direct communication it is speaking and listening. In our research work we focus on listening that is in the specific communicative sphere of aviation with its standard forms, certain communicative situations. The article deals with the sequence of perception (listening) the aspects of which are anticipation mechanism, perception of the language flow, memory, logical thinking. Special attention is paid to the mechanism of comprehension, mechanism of listening memory and mechanism of prediction. The prospects of further research will be directed to study the imagination and logical thinking of future aviation specialists, as it has a great impact on the passengers' safety, cargo transportation, etc.

Key words: *verbal communication, perception, oral communication, recipient, listening, aviation specialists.*

УДК 811.112.2`360 (075.8)

Черниш Л. З.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»
E-mail: lilia.chernysh@ukr.net

**СЕМАНТИЧНІ ВІДМІННОСТІ ІДІОМ З АНІМАЛІСТИЧНОЮ КОМПОНЕНТОЮ
В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

У статті йдеться про фразеологізми німецької мови, які містять анімалістичну компоненту, а саме представлені домашні тварини, ті, які найчастіше вживаються у німецькій фразеології. Стаття містить не лише представлений німецькомовний фразеологізм, але й порівняльний аналіз семантичних відмінностей досліджуваних ідіом з певними характерними ознаками відповідної анімалістичної компоненти українською мовою.

Ключові слова: *фразеологізм, ідіома, фразеологічний зворот, ідіоматична єдність, ідіоматичність, семантична відмінність.*

Розглядаючи фразеологічний зворот в цілому, можна пояснити це мовленнєве явище як сполуку декількох слів («тісну словосполуку»), що утворює одне ціле. Багатозначність як старих, так і новоутворених понять спричиняє так званий термінологічний хаос. Тому одночасно застосовуються такі поняття, як фразеологічний зворот, мовленнєвий зворот, сталий вислів, фраза, спосіб вираження та інші.

Слово «фразеологізм» означає як мовленнєвий зворот, що виникає в мові, так і зміст, що виникає з цього. Фразеологічна єдність – це сполука двох або більше слів, які утворюють одну не до кінця зрозумілу єдність.

Мовознавець Лютц Рьоріх вказує на те, що досить часто словесне, дослівне значення та переносне значення використовуються одночасно. Так, наприклад, речення *Der Ofen ist aus*. Дослівно: *Піч погасла* може мати два значення [5, с. 195]:

- 1) В кімнаті холодно, тому що піч погасла.
- 2) Я не хочу більше з ним (з нею) мати нічого спільного.

Фразеологізми визначають специфіку мови навіть більше, ніж лексичний запас. Ідіоматичність словосполук проявляється в тому, що заміна окремих елементів складає несистематичну, непослідовну заміну значень. Так, наприклад, *jemandem einen Katzendienst erweisen* та *jemandem einen Bären dienst erweisen* («надати ведмежу послугу») – дослівне читання і тлумачення фрази не підлягає загальноживаному правилу використання тих чи інших слів.

Мовленнєві звороти є значною складовою мовленнєвого лексикону. Дуже часто вони містять в собі колишні риторичні фігури, передусім метафори. Майже завжди вони виникають з мовленнєвих історичних неідіоматичних («загальноживаних, розмовних») синтагм. Особливо не підлягають аналізу ті значення, коли історія мовленнєвого звороту сягає далеко в минуле. Мовленнєві звороти (як і всі елементи лексики) можуть мати обмежене, лише регіональне застосування.

Актуальність статті і полягає у визначенні як спільних (загальних), так і різних, можливо, лише регіональних, семантичних ознак в ідіомах, які містять анімалістичну компоненту, що доволі поширена як в усному мовленні, так і в художній літературі.

Метою статті є продемонструвати та проаналізувати унікальний випадок співвідношення слів та їх семантичну відмінність у словосполучках на прикладах фразеологізмів німецької та української, в яких домашні тварини є складником.

Досить велика кількість фразеологічних зворотів ув німецькій мові містить назви тварин та птахів. Частково це пов'язано з казками, де героями майже завжди були (або є) звірі, а частково – з історією тих чи інших подій, в яких теж брали участь представники тваринного світу. З усієї кількості знайдених ідіом у статті представлена лише та частина фразеологізмів із зазначеними домашніми тваринами, які найбільш вживані в німецькій мові.

Отже, якщо говорити про домашніх тварин, то до найбільш популярних та знаних домашніх тварин належить перш за все свиня. Німецька мова містить доволі значну кількість фразеологізмів з компонентом *свиня*. Як наприклад, «*Schwein haben*» або «*Jemand hat einen Schweineduse*», «*Das nenne ich Schwein!*», «*Ein Sauglück haben*» і «*Ein Glücksschwein haben*», що означає «пощастити, мати везіння».

Дика ж свиня сприймається у німців як свята тварина, що завжди була дуже пошанована, причому здається, що атрибут щастя, який приписують дикій свині, є набутиим ще від пращурів. Таким чином, на сьогоднішній день маємо те, що свиня зараз в Німеччині сприймається як символ щастя [1, с. 13]. Однак більшість українських і деякі німецькі фразеологізми, які використовують денотат «свиня» (dt. *Schwein*), мають сьогодні виключно негативне забарвлення, vgl. ukr. *підкладати /підкласти свиню* (wörtl.: ein Schwein unterlegen); *підсувати /підсунути свиню* (wörtl.: ein Schwein unterschieben); *підставляти /підставити свиню* (wörtl.: ein Schwein unterstellen) зі значенням когось образити з наміром або несвідомо.

У середньовіччі під час змагань свиня в Німеччині була винагородою для втіхи або навіть жартівливою винагородою, що призвело до виникнення фразеологізму *Schwein gehabt*. «Die Schande, ein Schwein durch die Stadt treiben zu müssen, scheint größer gewesen zu sein als das – allerdings 127 unverdiente – Glück, für den letzten Platz ... ein ganzes Schwein mit nach Hause nehmen zu können» [6, с. 109].

Наступні дослідження презентують співставлення ознак щодо денотата «свиня» в українській та німецькій мовах.

СВИНЯ (das Schwein, die Sau – нім. мова) викликає в німецькомовному контексті наступні асоціації: бруд, сморід, пітливість, лінь, ожиріння, безкультурність, зажерливість. В українській мові свиня – це бруд, лінь, ожиріння, пітливість, сморід, безкультурність, зажерливість.

ПОРОСЯ (*das Spanferkel* – нім. мова) презентує просто світло-рожевий колір. Порося ж в українській мові – це рожево-червоний колір. Поросятко ж загалом у дохристиянські міфології було як ознака благословіння, доброго врожаю і навіть символом нового життя.

КАБАН (*der Eber*) – це синонім до слів «лють, сморід». В українській мові – це синонім таких понять, як лінь та сморід. Як бачимо, є певна відмінність у визначеннях.

У міфологічних уявленнях свиня – це символ плодovitості і добробуту. Дикий кабан, золота щетина якого (*wörtl.: goldene Borsten*) в багатьох казках та легендах порівнюється із сонячним промінням, становить собою символ сонця [2, с. 173]. У багатьох європейських країнах (таких як Україна, Польща, Чехія, Сербія, Хорватія, також у німців, англійців, шведів) споживання свинячого м'яса було ритуальною стравою під час Різдва. Вони вважали, що таким чином наступний рік принесе щастя, гроші та добробут. В Україні ця страва була замінена у XIX столітті на рибу (карпа) і вегетаріанські страви. У фразеологічному словнику зазначено, що свиня присвячена сонячному божеству [3, с. 26], це є символ повернення сонця, саме тому вірили наші предки, що вони, споживаючи свинину, отримують силу сонця.

Наступною твариною, яка найчастіше згадується у фразеологізмах, є пес. Пес є найстарішою твариною індо-германців, яка була приручена людиною. Імовірно, собака використовувалася людьми в різних ритуальних цілях, і ці ритуальні цілі означали охорону домівки, стада, під час полювання. При цьому сутність ритуалу полягає в тому, що собака представлений як жертвна тварина. Цікавим є той факт, що статус собаки у різних народів не є однаковим. Характерним для стародавніх культур та традицій є сакральне, сповнене поваги ставлення до собаки. Позитивну конотацію має собака у сталих словосполученнях «*Hundestreue*» (*vgl. ukr. собача вірність*), «*Hundeszuverlässigkeit*» (*vgl. ukr. собача відданість*). Але вони не є багаточисельними. Доволі часто вживаються фразеологізми в означеннях пса як тварини у негативній конотації, *vgl. ein bunter Hund schaut mich an* (*vgl. ukr. бути нікому непотрібним, бути поза увагою*); *auf den Hund bringen* (*vgl. ukr. розорити, довести когось до злиднів*); *auf den Hund kommen* (*vgl. ukr. зубожіти; занепасти; (морально) опуститися*); *[ganz] auf dem Hund sein* (*vgl. ukr. жити у нужді / бідності, бідувати*); *das ist unter allem Hund* (*vgl. ukr. не витримувати жодної критики*). У вищенаведених прикладах собака зберігає своє біблійне значення як тварина, яку переслідують.

Століттями намагались вчені пояснити таємницю словосполучення «*den Hund fressen*» (*vgl. ukr. з'їсти собаку*), яка в сучасній мові вживається у значенні «мати великий досвід». Одна з версій належить російській фразеології, яка вказує на те, що деякі народи Азії, Африки та Америки їдять собачатину. У римлян собачатина була як делікатес, молода жарена собачатина вважалась божеественною стравою.

Наступні означення відображають характерні риси, які приписуються псу та представлені у порівняльних фразеологізмах обох мов.

ПЕС (*der Hund* – нім. мовою) кваліфікується у німців як слухняність, вірність, підлість, агресивність, холоднокривність, втомленість, неповноцінність. В українській мові пес – це вірність, сум, лють, агресивність, сварливість, холоднокривність, втомленість, меншовартість, худорлявість.

Далі надані деякі фразеологізми з означенням «пес», зібрані з різних джерел.: *ein linker Hund, ein harter Hund, wie Hund und Katze, wie ein Hund leben, auf den Hund kommen, scheiß der Hund drauf!, das ist ja ein dicker Hund!, jemanden auf den Hund bringen, jemanden wie einen Hund behandeln, Da liegt der Knüppel beim Hund!, der Schwanz wackelt / wedelt mit dem Hund, Da wird (doch) der Hund in der Pfanne verrückt!, Bei diesem Wetter jagt man keinen Hund vor die Tür* u.ä.; und *ukr. як / мов / пес спущений з ланцюга / прив'язі / припону, як / мов пес у Пилипівку, ні пес ні баран, як пес після макогона, як побитий пес, бита / битий собака / пес, де собака зарита, і собака не гавкне / загавкає, і собака не перескочить, мов собака на ярмарку, як собака цибулю, як собака за обгризену кістку, і собаки не їдять, як скаженого собаку / собаки, з'їсти собаку, як собаці другий хвіст* etc.

Не менш продуктивною у фразеологізмах є корова як символ родючості та сили. Корова загалом є ознакою багатства. Також у германців яловичина є і зараз в пошані.

Корова як складник повсякденного життя селян не мала великого значення в пізній германській міфології. Це викликає інтерес, тому що ця свійська тварина представляла для індоєвропейців щонайменше атрибут материнського божества, була ознакою багатства та вважалась ототожненням божества [2, с. 295]. Але ця годувальниця народу мала ще й насмішувате значення, з. В. «*eine bunte Kuh*» (*ukr. виряджена, розфуфурена*). Лише одне використання має позитивне значення – «*eine milchende (melkende) Kuh*» (*ukr. «дійна корова»*). На основі міфологічного уявлення, скажімо, бик, символізує смерть і пекло, хоча смерть на можна відділяти від життя. Український фразеологізм «*це сидить на ньому як на корові сідло*» абсолютно відповідає німецькому «*das paßt wie dem Ochsen ein*

Sattel». Хоча, як ми бачимо, в різних мовах називається різна тварина, а словосполука «wie der Ochs am Berge stehen» є синонімом українському «дивитися як корова на нові ворота», що символізує дурість. Інтерес також викликає усталена словосполука, яка означає розумну людину: «dem kalbt der Ochse» (ukr. *дуже розумна людина*).

ВІЛ означає силу, витривалість та терпіння при важкій, виснажливій роботі, багатство, міць, жертву.

Порівняльна характеристика певних ознак для функціонування цієї лексеми тварини у двох мовах є такою:

КОРОВА (die Kuh – нім. мова) – є синонімом до слів: дурість, безтактовність, сморід, лінь. В українській мові – це лінь, голосне мукання.

БИК (der Bulle – нім. мова) – це сила, навантаження, лють, пітливість, а в українців – це витривалість, сила, лють.

ВІЛ (der Ochse – нім. мова) – міць, сила, витривалість, впертість, дурість. Українська мова асоціює вола з такими поняттями, як упертість, витривалість, сила, пітливість, добродушність, працелюбність.

ТЕЛЯ (das Kalb – нім. мова) – в обох мовах асоціюється з дурістю.

Як видно із вищезазначеного, фразеологічні звороти з анімалистичним складником як у німецькій, так і в українській мовах мають більше спільних ознак, ніж семантичних розбіжностей. Очевидно тому, що домашні тварини у всі часи виконували практично одну і ту ж функцію.

Загалом, досліджуючи ту чи іншу мову або певне мовленнєве явище, мовознавці шукали і шукатимуть як відмінності, так і спільні знаки, прагнучи виявити взаємовплив мов. Історія фразеологічних зворотів відображає сутність як самого народу, так і носія мови, який за допомогою ідіом не тільки характеризує рівень володіння мовою, але й створює певну характеристику етносу.

Список використаної літератури:

1. Андреева Е. А. Лингвокультурологический аспект немецких аксиологических фразеологизмов // Е. А. Андреева // Вестник Челябинского государственного университета. – 2010. – №32. – С. 11–16.
2. Маковский М. М. Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках: Образ мира и миры образов / М. М. Маковский. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. – 416 с.
3. Фразеологічний словник української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Освіта, 1998. – 224 с.
4. Pfeifer W. Etymologisches Wörterbuch des Deutschen / W. Pfeifer. – Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co KG, München, 2005. – 1665 s.
5. Röhrich L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten / L. Röhrich. – Freiburg / Basel / Wien : Verlag Herder, 2004. – 230 s.
6. Vajickova M. Lexikalisches Grundwissen in Sprachsystem und Sprachgebrauch: Einführung in die Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache / M. Vajickova. – Bratislava 1996. – 275 s.

Черныш Л. З. Семантические отличия идиомы с анималистической составляющей в немецком и украинском языках.

Аннотация

В статье речь идет о фразеологизмах немецкого языка, в которых имеется анималистическая составляющая, а именно представлены домашние животные, те, которые наиболее часто встречаются в немецкой фразеологии. В статье содержатся не только немецкие фразеологизмы, но и сравнительный анализ семантических отличий исследуемых идиом с определенными характерными чертами соответствующей анималистической составляющей на украинском языке.

Ключевые слова: *фразеологизм, идиома, фразеологический оборот, идиоматическое единство, идиоматичность, семантические отличия.*

Chernysh L. Z. Semantic differences of idioms with animal component in German and Ukrainian languages.

Summary

The article discusses the German phraseological units with animal component. In the article are provided not only the examples of idioms in the German language, but also a comparative analysis of the relevant phraseological units with the Ukrainian language.

The topicality of the research is caused by the necessity to identify common features and differences in the reproduction of domestic animals by the phraseology of different languages. The aim is to reflect domestic animals in idiomatic expressions and to show common and distinctive features of these animal components.

The subject of the research are animal components in idioms.

The object of the research are functional semantic differences of animal components in phraseological units of German and Ukrainian languages.

Since domestic animals have always been in the households of peasants and, in principle, had the same functional load, therefore there are not so much differences between animal components in two languages, although there are certain animals that are endowed with various features. Especially a rooster and a pig are endowed with common features.

The conducted research found wide prospects for further study of phraseological units containing animal components not only of domestic animals but also of predatory wildlife.

Key words: *phraseological unit, idiom, idiomatic expression, idiomatic unity, idiomaticity, semantic difference.*

Широков В. А.,
академік НАН України,
директор Українського мовно-інформаційного фонду НАН України
E-mail: shirokov@nas.gov.ua

Надугенко М. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
науковий співробітник Українського мовно-інформаційного фонду НАН України
E-mail: margo-ua@ukr.net

СТВОРЕННЯ ВІРТУАЛЬНОЇ ОНОМАСТИЧНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ «ОЙКОНІМИ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ» НА БАЗІ ПЛАТФОРМИ UNILEX

У статті обґрунтовано необхідність застосування комп'ютерних технологій у дослідженнях онімного матеріалу, представлено новий метод дослідження назв поселень Дніпропетровщини із залученням сертифікованого програмного продукту «Довідкова база даних адміністративних одиниць «NAMES», презентовано інтерфейс та можливості бази даних, зазначено необхідність створення та перспективи використання віртуальної ономастичної лабораторії «Ойконімія Дніпропетровщини» на базі платформи UNILEX.

Ключові слова: *ойконім, база даних, віртуальна лінгвістична лабораторія, ономастичні методи дослідження, інновація.*

На сучасному етапі розвитку української ономастики постає необхідність застосовувати новітні інформаційні технології, використання яких дозволяє презентувати ономастичний матеріал у мережі Інтернет у вигляді віртуальних лінгвістичних лабораторій та створювати відповідні Web-сервіси, що сприятиме широкому введенню в загальний науково-навчальний простір унікальних даних та знань, більшість із яких на сьогоднішній день існують лише у поодиноких паперових варіаціях (архівні відомості, рукописні карти, реєстри населення тощо).

Слід зазначити, що саме сучасні інформаційні технології в умовах становлення інформаційного простору здатні забезпечити оперативну взаємодію дослідників, доступ до інструментарію, аналітично-обчислювальних ресурсів тощо. Трансдисциплінарність ономастичної галузі, її дотичність до багатьох ділянок науки (географія, історія, археологія тощо), масштаби застосування та поширення вимагають загальної перебудови мовно-інформаційного складника ономастичної галузі на засадах сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Так, використання комп'ютерних технологій дозволяє впорядкувати великий масив ойконімів різних хронологічних зрізів та залучити до порівняння інші території. Зазначенні факти свідчать про необхідність створювати відповідне програмне забезпечення та визначають актуальність статті.

Дослідження найменувань поселень дає можливість охарактеризувати ресурси регіональної ойконімії, виявити діалектні явища, зафіксовані лише в місцевому усному мовленні, та такі, що перебувають на межі зникнення. Крім того, таке дослідження сприятиме розв'язанню першочергових завдань вітчизняної ономастики, до яких, зокрема, належить укладання регіональних і всеукраїнського словників назв населених пунктів, «Історико-етимологічного словника назв міст і сіл України», «Ономастичного атласу України» тощо. Для досягнення такої фундаментальної мети необхідно залучати відповідні комп'ютерні технології та створювати програмні продукти, здатні забезпечити аналіз великих масивів інформації й поширити опрацьовані факти в Мережі.

Метою статті є презентація готового програмного продукту «Довідкова база даних адміністративних одиниць «NAMES» (Свідоцтво про реєстрацію авторського права № 40455 від 13.10.2011 р., автор М. В. Надугенко [4]), яку було використано для аналізу назв поселень у дисертаційній роботі «Ойконімія Дніпропетровщини» [3], короткий опис структури та можливостей зазначеної бази даних та тих основних функцій, які вона здатна виконувати на сьогоднішній день.